

BREVIARIS

Brevíssima
relació de la destrucció
de les Índies

Bartolomé de Las Casas

PUV

BREVIARIS

XVI

Brevíssima
relació de la destrucció
de les Índies

Bartolomé de Las Casas

Un pròleg de Miquel Barceló

Traducció de Pau Viciano

Revisió, notes, Estudi preliminar i Nota bibliogràfica
de Meritxell Bru

PUV

Títol original: *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* (1552)

La traducció al català ha pres com a base l'edició d'Andrés Moreno Mengíbar (Sevilla, 1991)

© de la traducció: Pau Viciano

© d'aquesta edició: Universitat de València

Gener 2008

Publicacions de la Universitat de València

Arts Gràfiques, 13 - 46010 València

Disseny de la col·lecció: Enric Solbes

Maquetació: Celso Hernández de la Figuera

ISBN: 978-84-370-6732-2

Dipòsit legal: V-710-2008

Impressió: Guada Impressors, S.L.

ÍNDEX

Un pròleg

7

Estudi preliminar i Nota bibliogràfica

49

Brevíssima relació de la destrucció de les Índies

77

Índex toponímic i onomàstic

203

Un pròleg

La *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* va ser publicada el novembre de 1552, a Sevilla, a la impremta de Sebastián Trugillo. Formava part d'un conjunt de vuit tractats que Bartolomé de Las Casas, frare de l'Orde dels dominics, va fer imprimir entre l'agost de 1552 i el vuit de gener de 1553. El primer en ser imprès, *Entre los remedios, el Octavo*, ho va ser a «las casas de Jácome Cromberger» i la resta a les de l'esmentat Sebastián Trugillo. Els motius d'aquesta concentració d'impressions no han sigut ben identificats. I és probable que, de fet, no n'hi hagués hagut, de motius específicament separables un de l'altre. El més avinent era, tal vegada, fer, com el mateix Las Casas diu en el pròleg de la *Brevísima*, posar uns textos relativament antics en lletres de motlle per a facilitar-ne la lectura. Convé, doncs, esmentar, tot d'una, que els lectors que han de gaudir d'aquesta facilitat eren d'un cercle ben reduït de clergues i administradors imperials. De fet, el lector en qui pensava Las Casas, en el cas de la *Brevísima*, era el príncep Felip, com consta clarament en el pròleg.

Cap altre dels tractats publicats aquell any té una adreça ni tan singular ni tampoc tan singularment evocada. Las Casas, en aquest pròleg, afegit el 1552, explica com, en efecte, havia fet arribar, feia molt de temps, deu anys abans, al Príncep, un text manuscrit sobre els fets dels tirans espanyols a les Índies. Els llargs viatges i ocupacions del Príncep haurien fet que

o no les llegís o les hagués oblidat. Per això Las Casas creu convenient oferir-li ara, el 1552, «este sumario brevísimo de muy difusa historia que de los estragos y perdiciones se podría y debería componer» (ed. VARELA: 73). Al final de la *Brevísima*, es diu «acabéla en Valencia, a ocho de diciembre de mil y quinientos y cuarenta y dos años» (*Ídem*: 172). La connexió del que va acabar d'escriure aquell desembre a València amb el publicat a Sevilla el 1552 no és, tanmateix, tan estricta ni directa com sembla. Per esbrinar-ho cal fer un recorregut analític cap enrere en el text publicat en lletres de motlle, no perdent de vista, però, que en el seu principi hi ha dos afegitons, de 1552, l'esmentat 'Prólogo ...' i una nota anterior titulada 'Argumento del presente epítome'.

Què és que va acabar, doncs, a València, quan diu Las Casas «acabéla»? A què es refereix, el pronom? No és exactament la *Brevísima* sinó la «obra» que, tot i tenir-ne el propòsit de fer, no havia pogut dur a terme per mor de les seves «continuas ocupaciones». Què era aquesta obra? No ho diu literalment. Vet aquí el paràgraf:

Fue inducido yo, fray Bartolomé de las Casas o Casaus, fraile de Sancto Domingo, que por la misericordia de Dios ando en esta corte de España, procurando echar el infierno de las Indias, y que aquellas infinitas muchedumbres de ánimas redimidas por la sangre de Jesucristo no perezcan sin remedio para siempre, sino que conozcan a su Criador y se salven; y por compasión que he de mi patria, que es Castilla, no la destruya Dios por tan grandes pecados contra su fe y honra cometidos y en los prójimos, por algunas personas notables, celosas de la honra de Dios, y compasivas de las aflicciones y calamidades ajenas, que residen en

esta corte, aunque yo me lo tenía en propósito, y no lo había puesto por obra por mis continuas ocupaciones. Acabéla en Valencia, a ocho de diciembre de mil y quinientos y cuarenta y dos años ... (ed. VARELA: 172).

Cal entendre «inducir» per exhortar i qui ho fan són «algunas personas notables ... que residen en esta corte», la d'Espanya, per on es mou, també, Las Casas amb el propòsit d'abolir l'infern de les Índies i de salvar la infinita multitud d'ànimes. Aquesta abolició, si finalment prospera, hauria d'evitar la destrucció que Déu, proporcionadament al gran pecat comès, faria de Castella, la pàtria de Las Casas. Destrucció per destrucció. La compassió –la llàstima pel mal d'altri– de Las Casas i la que mou també aquelles persones notables de la cort que l'han exhortat poden, tanmateix, evitar el càstig proporcional en aturar «todas las violencias, opresiones, tiranías, matanzas, robos y destrucciones, estragos, despoblaciones, angustias y calamidades susodichas, en todas las partes donde hay cristianos de las Indias» (*Ídem*: 172). La interrupció del mal pot ser feta si l'emperador Carles se n'adona («va entendiendo») del que es fa, a les Índies, contra les voluntats de Déu i la seva pròpia, «porque hasta agora se le ha encubierto siempre la verdad industriosamente» (*Ídem*: 173). Vet aquí un cas clamorós del rei activament mal informat. Només sabent-ho l'Emperador podrà posar-hi remei. Las Casas li ho fa saber, doncs, per escrit; aquesta és l'obra. Si la compassió és la condició d'aquesta, començada en l'exhortació d'uns cortesans i en la voluntat de l'autor, la misericòrdia de Déu és la que ha triat Las Casas per fer de testimoni, per a desvelar allò que tan amagat se li tenia a l'emperador.

La frase on l'autor es revela com a testimoni comença amb un verb en tercera persona immediatament seguit per un pronom personal que identifica el testimoni com a essent «fray Bartolomé de las Casas, o Casaus, fraile de Sancto Domingo» (*Ídem*: 172). No sembla que el «fue» inicial que introdueix el testimoni hagi de ser corregit per un «fui» que ni apareix en l'únic manuscrit conegut que és còpia del de Las Casas de 1542. Las Casas, certament, retocà el 1552 el seu text manuscrit. Per exemple, el manuscrit de 1542 (des d'ara Ms. València) diu «Fue inducido e mandado yo». I. Pérez Fernández (1992/2004: 146-147) fa notar que Las Casas suprimeix «e mandado» en l'edició en lletres de motlle de 1552, però no canvià el «fue». Afegeix, també, la fins ara inexplicable variant del seu nom, «o Casaus». Aquesta identificació del narrador per ell mateix és la primera, el 1542, que, en els seus comptes, fa Las Casas i la més concisa, també. Més endavant em referiré a una altra de posterior i més prolíxa.

El resultat, doncs, d'aquesta compassió, la d'alguns cortesans, i de la misericòrdia, la de Déu assenyalant un testimoni, és una obra manuscrita de Las Casas destinada a revelar-l'hi, al príncep Felip i al capdevall a l'Emperador, el mal fet fins llavors a les Índies i que, justament, en aquella data de 8 de desembre de 1542 està en la seva culminació. L'extirpació d'aquests mals pel sobirà, atenent-se a la seva funció de dispensador de justícia, significarà, eventualment, tant la salvació de l'Església universal com la de la seva pròpia ànima, recordant-li, i no de passada, que aquell Nou Món li va ser per Déu atorgat.

Aquesta és, doncs, l'explicació que fa l'autor, al final de l'obra, de les seves intencions i de com fou,

precisament, exhortat a posar el seu testimoni per escrit. El text –i el Ms. València ho corrobora– és encapçalat pel títol «Brevísima relación de la destrucción de las Indias». No són immediatament aparents tots els significats que té el mot «destrucción», com més endavant es veurà. N’hi ha prou, ara, d’assenyalar l’efecte quantitativament incongruent entre la brevetat extrema del relat i l’enormitat de la destrucció. Pot, en efecte, una disminució tan absoluta ser tan breument contada? O, tot just, pot ser comptada? En qualsevol cas, aquesta és l’obra acabada a València el desembre de 1542 i que, finalment, el 1552 publicà Las Casas a Sevilla. I va netament precedida de dos textos que no formen part d’aquell escrit inicial de la *Brevísima* atès que, com observa I. Pérez Fernández (2000: 385), sense acabar-ho d’entendre bé, el títol anunciat a la portada del llibre imprès a Sevilla reapareix després d’aquestes dues notes introductòries. L’obra, doncs, és només aquella acabada el 1542.

La primera d’aquestes notes posteriors, més breu, es titula «Argumento del presente epítome». S’anuncia, així, un resum d’una obra dilatada, una versió abreujada que ara es presenta. D’entrada, Las Casas adverteix al lector, suposadament el príncep Felip, que els espanyols anaren a les Índies per estar-s’hi un temps. Seixanta anys després, doncs, qualcú esmenta la possibilitat que aquesta presència no fos definitiva. Sobretot, atenent els efectes mortífers que l’adveniment dels espanyols produïren en tanta gent innocent. Las Casas, des del principi, introdueix, doncs, en la narració una escala i proporcions descomunals. El descobriment de les Índies, diu, va ser meravellós i admirable i tan no gens creïbles totes les coses que s’hi esdevingueren. Tan i tantes, com per fer petits

tots els fets abans ocorreguts i inaudibles els seus relats. Tot el de les Índies, és, doncs, a punt de ser indicible. Cal recordar que «hazaña», sense adjectiu qualificatiu, vol dir, malifeta, quelcom de delictiu. En el «Prólogo», com es veurà, Las Casas recorre una altra vegada al mot per al·ludir als mals fets pels espanyols. Finalment, tanmateix, aquestes morts, estralls i despoblaments poden ser narrats. I de manera tal, com succeí, que el seu relat provoqués en els oients «una manera de éxtasi y suspensión de ánimos» (ed. VARELA: 69).

Això degué ser a mitjans d'abril de 1542 (ed. PÉREZ FERNÁNDEZ 2000: 61-62). Els cortesans que l'escoltaven li demanaren –«fue rogado e importunado» (ed. VARELA: 69) «que de estas postreras pudiese algunas con brevedad por escripto» (*Ídem*: 69). Aquestes «postreras» són «las otras» de més amunt, és a dir, les «despoblaciones de pueblos, provincias y reinos». Las Casas diu que així ho va fer. Hi ha, doncs, un escrit específic, centrat en les despoblacions, és a dir, sobre la dimensió política d'un capgirament que podia també ser al·ludit, separatament, com a matances de gent innocent, no necessàriament, però, conduint a un resultat d'anul·lació de l'ordre social. Aquesta distinció és crucial perquè permet a Las Casas insinuar amb creixent precisió que l'ordre polític introduït pels espanyols i, en darrer terme, sustentat per un rei no assabentat pot ser eventualment impugnat al revelar-se com a tirànic, sense discernible legitimitat.

De qualsevol manera, aquest escrit, que ja es demana que sigui breu, tan gros era el cas de despoblacions exposat, va ser anterior a «esta suma de lo que cerca desto escrivió al Príncipe nuestro señor ...» (ed. VARE-

LA: 70). Aquest, el «presente epítome», de 1552, és un abreujat del que va escriure poc després d'aquella relació informativa que va fer a mitjans d'abril de 1542. Hi ha, doncs, almenys dos textos. Un primer text a petició dels cortesans extasiats, on es resumeixen els casos de despoblaments i un darrer fet, ara, el 1552, per a ser posat en lletres de motlle. Tots dos textos, deu anys distants del finalment imprès, tenien la intenció, ara, d'assabentar un rei, sempre ignorant. La probabilitat, que el text llegit i comentat als cortesans extasiats, coincidís amb el que circulà amb el títol de *Istoria sumaria y relación brevíssima y verdadera de lo que vió y escribió el reberendo Padre Fray Bartolomé de la Peña*, és molt gran. El suposat autor no ha sigut identificat. Una anàlisi comparativa amb la *Brevísima* hauria de mostrar la dependència estricta del text de Las Casas de 1542 del d'aquesta primera *Istoria Sumaria*. Ara bé, el segon tenia un motiu més específic i urgent: el rei havia de ser assabentat perquè hi havia peticions de súbdits seus d'obtenir llicències i autorització per a tornar a fer actes que despoblessin aquell món. Com ha assenyalat I. Pérez Fernández (1992/2004: XII-XIII) la decisió de Las Casas de fer imprimir la *Brevísima*, i altres tractats, el 1552 té a veure amb els intents de renovar les llicències per efectuar «conquistas» que l'emperador havia suspès amb una Reial Cèdula de 16 d'abril de 1550. Després del resultat incert –o sense «sentència oficial» com diu I. Pérez Fernández (*Ídem*: XII)– del debat, sobre la naturalesa, servil o no, dels indis, tingut a Valladolid entre Las Casas i Juan Ginés de Sepúlveda, des d'agost de 1550 a primers de maig de 1551, els colons espanyols havien començat a demanar noves llicències per a organitzar conquestes. El mot «conquista» no és banal i, justament, en

el llarguíssim text llegit per Las Casas, a Valladolid, contra les tesis de Sepúlveda, que representava amb força exactitud el punt de vista dels colons, apareix ben precisament circumscribit dins l'argumentari conceptual desenvolupat per Las Casas.

Si en aquest text inicial, Las Casas no fa servir el mot «conquista» per a concretitzar les accions dels espanyols que produïen despoblaments «con exquisitas especies de crueldad» (ed. VARELA: 69-70), en el 'Prólogo', escrit també el 1552, que va després de l'Argumento', recomana a Sa Majestat que «... no conceda ni permita las [hazañas] que los tiranos inventaron, prosiguieron y han cometido, llaman conquistas» (*Ídem*: 72).

En l'*Apologia* contra Sepúlveda Las Casas el 1550 fixà el lèxic i els referents conceptuals que haurien de fer possible la presentació exacta del que feien els espanyols amb els indis. L'exactitud era la condició per a neutralitzar la perspectiva deformant des de la qual els colons efectuaven la seva narració dels fets. O, millor dit, les informacions sobre el caràcter humà disminuït dels indis que feia possible la generació de tots els fets i del seu repartiment entre els espanyols. Totes dues versions es disputaven el judici del rei. En el benentès, almenys de Las Casas, que el rei, pare i pastor, finalment assabentat, no consentiria aquells mals. El savi Salomó és recordat a tal efecte: «*Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuito suo*» (*Prov.* 20: 8): «el rei que seu en el tron de la justícia, amb la seva presència dissipa tot el mal».

La perspectiva dels colons és bona de sumaritzar: el caràcter naturalment bestial dels indis permetia que els espanyols en fessin ús tot i que, aquest consum, pogués ser tènuelement regulat com pretenien les lleis

de Burgos de desembre de 1512. La conquesta havia sigut i era el procediment d'accés a aquest ús. No es tractava, en rigor, d'intervencions militars amb l'objectiu d'establir dominis sobre terra sinó de posseir, sense restricció, gent. I ho era, clarament encara, tant el 1542 com deu anys després. També la seva pertinença era un debat antic enunciat, en un sermó de vigília de Nadal pel frare Antonio Montesino, en els termes de les «guerras detestables» fetes pels espanyols contra gent innocent i del reconeixement de la racionalitat dels indis, des del 21 de desembre de 1511. Tanmateix, però, la qüestió continua essent el centre, molt més tard, del debat de 1550-1551 entre Las Casas i Sepúlveda, a Valladolid. Las Casas dedicà una llarga argumentació a mostrar la manca de justificació «... *qua Sepulveda vult satanicas illas expeditiones, sive conquistas, ut appellant, gestas per nostrates, adversus occiduas et meridionales gentes, iustificari*» (*Apologia*: 496). O sigui: «... per la qual Sepúlveda vol justificar aquestes satàniques expedicions, o *conquistas*, com els hi diuen, gestes pels nostres [fetes] contra els pobles meridionals i occidentals».

El mot *conquista*, doncs, era la designació habitual del procediment. El qualificatiu de satànic al·ludeix al caràcter maligne que tenia. A la vegada, Las Casas tria el mot de *gesta*, justament, per a assenyalar, sarcàsticament, la dimensió de fet memorable, famós, coherent amb el que escriu després, el 1552, insistint en la descripció de les malifetes, que es llegiran a continuació, a la *Brevísima*, com «hazañas» (ed. VARELA: 72). Sobre qui les fa, Las Casas no té cap dubte ni un: els «nostres». Més endavant, en la seva llarga *Apologia* (598) torna, obstinadament, sobre la qüestió: «*Non est ergo quod Sepulveda Romanorum tyranidem nobiis*

obiiciat, ut nostram in Indos, quam appellaverunt conquistas, iustificet» (Així, doncs, Sepúlveda no ens pot tirar en cara la tirania dels romans, com a justificació de la nostra contra els Indis, anomenada *conquista*). Tampoc hi ha dubte: els «nostres», és a dir, els meus, jo també sóc un dels vostres. I més endavant (652) torna a fer la, ja inconfusible, identificació: «*Bellum ergo adversus Indos, quod vulgo vocamus conquistas, impium est et antichristianum de per se*» (Així, doncs, la guerra contra els Indis, que en vulgar anomenem *conquistas*, és, per sí mateixa, impia i anticristiana).

Satànica, primer. Després, tirànica. Cal recordar que «*tirannus*» fa referència a un usurpador del poder legítim en totes les seves formes nominals o adverbials, i és, també, part del lèxic catòlic específic, des de molt aviat, per al·ludir al detentor d'aquesta mena de poder, com fa, per exemple, Isidor de Sevilla. Tant és així, que Las Casas al·ludeix a la possessió «*tyrannice*» per part de moros i turcs de les províncies que abans havien estat de l'Església (*Apologia*: 582). En el rebuig de l'analogia imperial romana, adduïda per Sepúlveda, Las Casas postula també que aquesta ilegitimitat afecta ara les guerres dels espanyols als indis. El seu, a més, és un testimoni fet des de l'interior, per un d'ells, que comparteix la llengua vulgar que d'això, satànic, impiu i anticristià en diu «*conquistas*». Un dels seus, un que ho sap, un que fa molt de temps que hi era. Però qui és ell, exactament? Recordi el lector l'abans esmentat «*Fue inducido yo ...*» amb què, Las Casas, comença a tancar el text de 1542. Llavors, només s'identifica com a frare dominic. L'adreça ambíguament impersonal és, probablement, també una cita remota de «*Ego vox clamantis in deserto*» amb què respongué Joan Baptista, el profeta, als fariseus que

li demanaven qui era (*Joan I: 23*), «Jo sóc la veu que clama en el desert». La frase fou convertida en el lema de la predicació, que decidida pels frares dominics presents a l'illa La Española, fa Antonio Montesino aquell 21 de desembre de 1511. En la seva formidable narració dels sermons de Montesino, Las Casas, identifica clarament la veu del predicador amb la de Crist «en el desierto de esta isla» (*Historia de las Indias: 1761*). El que fa Montesino, segons la versió de Las Casas, no és, tant, pròpiament, una denúncia de les accions dels espanyols en detriment dels indis, com la proposta, als fidels congregats en una petita església no feta d'obra, d'una narració més exacta i intensament diferent sobre les conquestes fins llavors fetes pels espanyols, tot just vint anys després. Ben resumidament, la nova narració girava sobre el fet que si els indis eren homes, dotats d'ànimes racionals, i aquell grupet de frares ho mantenia, no podien ser objecte d'aquella mena de conquestes. De fet, digué Montesino, els espanyols allà reunits eren equiparables, en termes de la salvació de les seves ànimes, amb els «moros o turcos que carecen y no quieren la fe de Jesucristo» (*Ídem: 1762*). Aquest és el bessó narratiu nou. Naturalment, els fidels s'escandalitzaren i rebutjaren activament aquell relat enviant notícies al rei llunyà de la seva pròpia visió, de la pertinència de posseir i usar discrecionalment els indis. Però això havia sigut el desembre de 1511 i tanmateix no era antic trenta o quaranta anys després, el 1542 o el 1552. Des del principi, els termes de la discussió havien sigut clarament evocats i també, des del principi, era sabut que el rei llunyà havia de ser assabentat de la racionalitat o bestialitat dels indis i que això aniria decidint, mai del tot però, l'ús que se'n feia d'aquells

nadius que incontestablement havien de ser, i això no ho negava ningú, evangelitzats en la vertadera fe. As-sabentar un rei ignorant i llunyà d'una cosa tan, en teoria, reconegudament difícil com era de determinar el grau d'humanitat d'aquells indis, així anomenats, resultava ser un procés ple de complexitats, d'enuigs, d'insídies, de recerques constants d'ocasió per a exposar el cas, sotmès, doncs, a arbitris dels consellers i administradors pròxims al sobirà, a interessos finalment compartits d'aquests amb els colons, els espanyols d'allà en contacte directe amb aquella salvatgeria entre les sinuositats de la qual sorgia l'or, part del qual, després de fos, es trametia al rei. Entre 1505 i 1507 com a dret del quint anaren a parar, oficialment, a les arques reials 97.928 pesos d'or d'un total fos d'aproximadament 500.000 (MIRA CABALLOS 2000: 34-36). El procés era també forçosament lent, les relacions escrites tardaven mesos en arribar i sovint era millor que l'autor o els seus delegats les acompanyessin per tal de vigilar que arribessin al rei o, millor que millor, llegir-les-hi donant testimoni directe. Fer coa a la cort, seguint-la, cercar connexions per a arribar a l'audiència i fins i tot esperar el descuit d'un porter per colar-se, com va fer, conta Las Casas (*Historia de las Indias: 1772-1773*), el frare Antonio Montesino i agenollat al peu del rei «saca un memorial y comiéndalo a leer». Això degué succeir cap a finals de març de 1512 (*Historia de las Indias: 2517*). Aquest memorial de Montesino era segurament una primera selecció escrita de les conquestes, fins a 1511. Sis anys més tard, segons Las Casas (*Historia de las Indias: 2183*), ell mateix estant a Valladolid a la cort, se li diu, suposadament de part de l'emperador Carles, que faci memorials sobre la necessitat de la reforma del govern d'Índies i de com

procurar la salut i la llibertat dels indis. És el canceller Jean le Sauvage qui, casualment l'anima, en llatí, a fer-ho «... *faciatis vestra memorialia*» (2184).

Si bé, doncs, la narració nova de les conquestes, almenys fins les de 1511, estava per escrit —«lleva el dicho padre [Montesino] un pliego de papel, escripto por capítulos, de las crueldades en particular que se habían hecho —en las guerras y fuera dellas— en los indios vecinos de esta isla ...» (*Historia de las Indias*: 1773)— l'argument dels colons no tenia, que se sàpiga cap consistència expositiva que no fos el de primera vista, la percepció sumàriament indicada del caràcter bestial dels indis. Sovint, tanmateix, això és expressat en l'enunciat que els indis no «eran capaces de la fe» i que, de fet, no sabien regir-se per si mateixos i necessitaven tutors.

Com es fa ben palès a l'interrogatori que el 1517 proposaren els frares jerònims, enviats pel cardenal Cisneros, a significats colons de La Española, la qüestió de la capacitat de la fe dels indis conduïa successivament a si tenien o no tenien capacitat de «vivre por sí», si era convenient o no agrupar-los en pobles o a proposar remeis per a la mandra que, segons els colons, mostraven els indis per a treballar de profit (*Interrogatorio*: 223-354). Els testimonis que intervenen en el plet entre Diego de Colón i Francisco Solís el 1509 insisteixen en «la poca conciencia» dels indis (*Proceso de Indios*: 141-195).

Naturalment, aquesta posició dels colons espanyols, que havien intervingut o intervenien encara en conquestes, admetia en la seva formulació al rei llunyà graus en la precisió de fins on havia d'arribar aquesta tutela cristiana que institucionalment era reconeguda com «encomienda», l'atribució d'indis a un

espanyol perquè en disposés discrecionalment. Las Casas al·ludeix (*Historia de las Indias: 1779-1783*) a la presència, cap a la primavera de 1512, a la cort de procuradors dels colons a la recerca que aquestes «encomiendas» fossin perpètuas o per tres vides amb l'argument, justament, de la incapacitat de la fe dels indis. L'opinió escrita –el «parescer»– del dominic Bernaldo de Mesa, recollit per Las Casas (*Historia de las Indias: 1784-1787*), és un bon exemple primerenc de fer versemblant un indi lliure, és a dir, vassall directe de l'emperador però, tanmateix, reconegudament disminuït en l'escala de la humanitat de tal manera que pugui ser usat pels espanyols. Aquest era, segons Las Casas, el camí de la seva destrucció. En qualsevol cas, tots dos enunciats sobre la naturalesa dels indis eren fets des de l'interior de la situació advinguda arran dels viatges de Colón. Formalment el que estava en disputa era l'abast de les regulacions que de l'ús dels indis se n'havia de fer. Els colons tenien molt clar, com afirmen alguns testimonis en el plet tingut entre Nicolás de Ovando i Cristóbal de Tapia, a Santo Domingo, el 1509, «que quando en esta ysla se quitan los yndios que quedan las haziendas perdidas» (*El Pleito Ovando-Tapia: 185, 212*) o «las haziendas desta tierra no son nada syn yndios». La narració nova que, d'aquest ús d'indis a partir del desembre de 1511, feien els dominics de l'illa, anunciava, precisament, la seva destrucció conseqüent d'aquesta necessitat, tan eloqüentment expressada pels mateixos colons. Las Casas formula amb precisió l'aparent paradoxa: «quitados los indios, de todos sus deseos y sospiros quedaban [els colons] defraudados» (*Historia de las Indias: 1764*).

ISBN 978-84-370-6732-2

9 788437 067322

BREVIARIS

16

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA